

998 ve 1112 Numaralı Tapu Tahrir Defterlerine Göre Siirt Vakıfları (1526-1566)***Siirt Waqfs, (1526-1566) According to the Cadastral Record Books of Number 998 and 1112*****UĞUR DEMLİKOĞLU***

* Siirt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi A.B.D., Siirt, Türkiye
ugurtarih@hotmail.com , Telefon: +90 (484) 212-1111 / 3162

Özet: Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde Siirt kazasında cami, mescit, medrese, kervansaray, çeşme ve hamam gibi çok sayıda dini ve sosyal yapı inşa edilmiştir. Siirt'in ücra köşeleri dahi kurulan vakıflarla imar edilmeye çalışılmış ve toplumun gereksinimleri karşılanmıştır. Arşiv belgeleri incelendiğinde Siirt'in vakıflar bağlamında oldukça zengin bir birikime sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bunda Siirt'in doğu batı yol güzergâhı üzerinde bulunması, ılıman bir iklime, verimli toprakları ile zengin bir sosyo- ekonomik potansiyele sahip olmasının önemi büyüktür. Bölgenin Osmanlı hâkimiyetine girmesi Yavuz Sultan Selim döneminde gerçekleşmiştir. Yavuz Sultan Selim Anadolu'daki Safevi tehlikesini ortadan kaldırmak amacıyla Safevi Devleti üzerine sefere çıkmış ve 1514 yılında yapılan Çaldıran Savaşı'nda Safevi ordusunu yenilgiye uğratmıştır. Bu savaştan 2 yıl sonra da Siirt Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Osmanlı Devleti'nin bölgede Safevi tehlikesini ortadan kaldırması ve güvenliği sağlaması zamanla nüfus artışını meydana getirmiştir. Nitekim 1526 ve 1568 yılları arası Siirt kent merkezinde nüfus artışı %127'dir. Bu nüfus artışı Siirt vakıflarının gelişimini etkilemiş, gelir ve giderlerini artırmıştır. Bu çalışmanın kaynağı 1526 yılına ait 998 ve 1566 yılına ait 1112 numaralı tapu tahrir defteri içerisindeki vakıf kayıtlarıdır. Çalışmada bu kayıtlardan istifade edilerek Siirt'teki vakıfların gelişimi, gelir ve giderleri ortaya konulmuştur. Makale giriş ve sonuç bölümlerinin dışında iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Siirt kaza merkezinde, ikinci bölümde Siirt kırsalında bulunan vakıflar değerlendirilmiştir. Konunun daha iyi anlaşılması ve vakıfların 40 yıllık süreç içerisindeki gelişimini tablo ve grafikler yardımıyla sistematik bir şekilde verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siirt, Tahrir, Vakıf, Cami, Medrese.

Abstract: During Seljuk and Ottoman periods, many religious and social buildings such as mosques, masjids, madrasahs, caravansaries, fountains and hammams were built in Siirt district. Even the remote corners of Siirt have been tried to be built with waqfs, and community needs have been met. When archival documents are examined, it is understood that Siirt has a very rich accumulation within the context of waqfs. About this, it is very important for Siirt to be on the route of East-West, to have temperate climate, to have rich fertile soil and a rich socio-economic potential. The region fell under domination of Ottomans during the reign of Sultan Selim The Stern (Yavuz Sultan Selim). Sultan Selim The Stern campaigned to the Safavid State in order to destroy the danger of Safavid in Anatolia and defeated Safavid army at the Battle of Chaldıran in 1514. Two years after this war, Siirt fell under domination of Ottoman. The fact that the Ottoman Empire destroyed the danger of Safavid from the region and provided the safety caused the population increase over time. As a matter of fact, the population increase in Siirt city center between 1526 and 1568 was 127%. This population increase has affected the development of Siirt waqfs and increased their incomes and expenses. The source of this study is the waqf records in the cadastral record books, numbered 998, belongs to the year of 1526, and numbered 1112, belongs to the year of 1566. In this study, the development, income and expenditures of the waqfs in Siirt were revealed by using these records. This article is written of two chapters except introduction and conclusion chapters. In the first chapter waqfs which are located in Siirt district center, and in the second chapter waqfs which are located in Siirt country side are explained. For a better understanding of the subject, the developments of the waqfs within the 40-year period have been tried to be explained systematically with the help of tables and graphs.

Keywords: Siirt, Cadastral Record, Waqf, Mosque, Madrasah.

Giriş

Vakıf, Arapça 'da vakf kelimesinden gelmekte olup duruş, durma, bir mal ve mülkü satılmamak şartıyla hayra tahsis ve teberru etme anlamına gelmektedir (ŞAHİN, 1998, s. 231). Ömer Nasuhi Bilmen'e göre vakıf; bir mülkün gelirini halka tahsis edip Allah'ın mülkü hükmüne gelen bu gelirin temlik ve temellükten sonsuza dek men etmektir (PAKALIN, 1983, s.577). Muhtelif mezheplere bağlı İslam hukukçularına göre vakıflar doğrudan doğruya İslam'ın zuhuruyla birlikte ortaya çıkan müesseselerdir (KÖPRÜLÜ, 1942, s. 3). İslam tarih ve medeniyetinin en önemli unsuru olan Vakıf müessesesi VIII. yüzyılın ortalarından günümüze kadar tüm İslam coğrafyasının sosyal, kültürel ve ekonomik hayatında önemli bir yer teşkil etmiştir. Vakfın temelinde insanlığa karşı iyilik, şefkat, yardımlaşma ve dayanışma duygusu yer almaktadır (YILDIZ, 2012, s. 479).

Osmanlı Devleti'ndeki Vakıf müessesesi İslam'ın kaynaklarıyla kendinden önceki Müslüman devlet ve beyliklerin uygulamalarına bağlı kalarak sürekli bir gelişim ve devamlılık arz etmiştir. Bu bağlamda Osmanlı Devleti Anadolu'da her hangi bir şehir ya da kasabayı ele geçirdiğinde Selçuklu ve beylikler döneminde yürürlükte bulunan vakıf müesseselerini korumuş ve bu müesseseleri titizlikle kayıt altına almıştır (KAZICI, 2014, s.73,74)

Siirt, stratejik konumu ve doğudan batıya uzanan tarihi ticaret yolları üzerinde bulunması sebebiyle pek çok devletin egemenliğe altına girmiştir. Bölge, Perslerin ve İskender'in hükmü altında kaldıktan sonra Roma ve Sasani Devleti'nin hâkimiyeti altına girmiştir. Siirt ve çevresi Hz. Ömer döneminde İslam topraklarına dâhil olmuştur. Müslümanların hâkimiyeti süresince tahkimatı zayıf olduğundan Diyarbakır ve Hasankeyf'e bağlı olarak idare edilmiştir (AZIMLI, 2007, s.127-128). Büyük Selçuklu hükümdarı Sultan Melikşah, 1085 yılında Siirt'te hüküm süren Mervanilerin hâkimiyetine son vermiş ve bölge Selçuklu hâkimiyetine girmiştir. Anadolu Selçuklu hükümdarı I. Kılıçaslan, 1106 yılında Malatya'yı alıp Urfa'yı kuşatmış ve Musul üzerine yürüyünce Siirt Emiri Kızıllarslan da ona itaat eden beyler içinde bulunmuştur (TURAN, 1969, s.159; TUNCEL, 2011, s.173). Moğollar 1230 yılında Azerbaycan'a yerleşmiş, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yağma ve tahrip hareketlerine bulunmuşlardır. Moğollar, Diyarbakır'ı ele geçirdikten sonra Siirt önlerine gelmiş ve 5 gün süren kuşatmanın ardından kenti teslim almıştır (SEÇKİN, 2005, s.13). Siirt, Moğolların ardından sırasıyla İlhanlı, Celayirli ve Akkoyunlu Devletlerin hâkimiyeti altına girmiştir (TUNCEL, 2011, s. 174). Safevi Devleti hükümdarı Şah İsmail 1507 yılında Akkoyunlu Devleti'ni ortadan kaldırmış Diyarbakır, Hasankeyf, Mardin ve Siirt'i hâkimiyeti altına almıştır (SÜMER, 1999, s.30). 24 Ağustos 1514 tarihinde Osmanlı ve Safevi orduları Çaldıran'da karşı karşıya gelmiş ve Safevi ordusu ağır bir yenilgiye uğratılmıştır. Yavuz Sultan Selim iki hafta sonra Safevi Devleti'nin başkenti Tebriz'e girmiştir. Osmanlı hâkimiyetinin bölgede tesis edilmesiyle birlikte 1516 yılında Cizre, Eğil, Bitlis, Hizan, Siirt ve Hasankeyf Osmanlı Devleti'ne katılmıştır (İNALCIK, 2009, s.138; UZUNÇARŞILI, 1988, s.263).

Siirt 1526 yılında Diyarbakır Beylerbeyliği'ne bağlı kazalardan birisidir (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tapu Tahrir Defteri, No:998, s.270; KILIÇ, 2014, s.185). Siirt'in bu idari yapısı, 1566 yılında da korunmuştur (TT.d 1112, s. 16). Bununla birlikte 1567-1568 yılına ait tapu tahrir defterinde kaza, Diyarbakır'ın idari yapılanmasında sancak olarak yer almıştır (TT.d 1096,227).

Eylül 1526 tarihli 998 numaralı tapu tahrir defteri¹ ile 16 Nisan 1566 (15 Ramazan 973) tarihli 1112 numaralı tapu tahrir defterinde Siirt'in vakıf kayıtları mevcuttur. Her iki tapu tahrir defterindeki vakıf kayıtları siyakat yazısıyla kaleme alınmıştır. 1112 numaralı tapu tahrir defterindeki Siirt'in vakıf kayıtları 998 numaralı deftere göre daha teferruatlıdır. 998 numaralı defterde Siirt'in vakıf kayıtları 6 sayfa iken 1112 numaralı defter de 26 varaktır. 1112 numaralı defterin İlk 14 varakı Hasankeyf'le ilgilidir. Defterin 15.varakında evkâf-ı der kaza-i Siird şeklinde bir başlık atılmıştır. Defterin 16. sayfasında evkâf-ı kaza-i Siird der vilayet-i tabi'i Diyarbekir el-vâki fi 15 Ramazan sene 973 tarihli kaydı bulunmaktadır. Defterde öncelikle Siirt'teki Ulucami'nin (Cami-i Kebir) vakıf kaydından bahsedilmiştir. Ulucami'nin vakıf kaydından sonra Siirt merkez ve köylerindeki mescit, han, çeşme ve kervansaray gibi yapılarla ilgili vakıf bilgileri mevcuttur. Defterde Siirt'teki vâkıflarının gelirlerinin nelerden oluştuğu, yapılan masraflar, vakfiyede görevli dini ve idari personeller belirtilmiştir. Masraftan arta kalan para el-bâkî şeklinde düşülmüştür. Bazı vakıf kayıtlarının yanında bulunan derkenarlarda vakıf gelirlerinin nerelere harcanacağı ile ilgili bilgiler mevcuttur. Defterdeki vakıf gelirleri içerisinde bittim, sumak ve badem ağaçlarına sıklıkla rastlanılmıştır (TT.d. 998, s. 272-277; TT.d. 1112, s. 1-26).

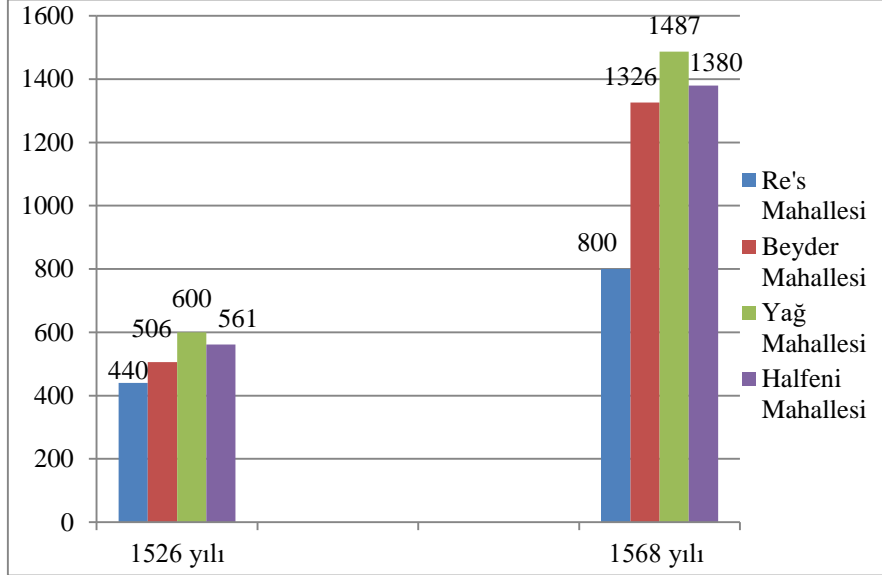
Siirt Şehir Merkezinde Bulunan Vakıflar

Siirt şehir merkezinde 1526 yılında Re's, Beyder, Yağ ve Halfeni adında 4 Müslüman Mahallesi bulunmaktaydı. Bu mahallelerde toplam 406 hane ve 76 mücerred mevcuttu. Hane halkını 5 olarak kabul edersek 2.030 ve 76 mücerredi eklediğimizde mahallelerde yaşayan tahmini nüfusun 2.106 olduğu

¹ 998 numaralı tapu tahrir defterinin hangi tarihe ait olduğu ile ilgili kesin bir bilgi mevcut değildir. Tarih araştırmacıları bu defterle ilgili farklı tarihler vermektedir. Genellikle kabul edilen tarih ise 1523-1530 yılları arasındadır. Ancak defterde hicri 932 tarihli bir mukataa kaydına rastlanması defterin Ekim 1525- Eylül 1526 tarihli olmasını kuvvetlendirmektedir. Bu çalışmada defterin tarihi 1526 yılı baz alınmıştır (Kılıç, 2014, s. 184).

anlaşılmaktadır. Vergi muafiyeti olanları da ilave ettiğimizde Siirt merkezde yaklaşık 2.200 Müslüman nüfus ortaya çıkmaktadır. Siirt'te dört mahalle içinde en kalabalık Müslüman nüfusu Yağ Mahallesi, en az nüfus ise Re's Mahallesi'nde yer almaktaydı (TTd. 998, s.270). 1568 yılına ait mufassal tapu tahrir defterinde Siirt'te mahalle sayısı değişmemiş; ancak mahallelerdeki hane ve mücerred sayısı artmıştır. Aşağıdaki grafikte bu değişim vurgulanmıştır.

Grafik 1. 1526- 1568 Yılları Arası Siirt Şehir Merkezindeki Müslüman Nüfus Artışı

Yukarıdaki grafikten anlaşılacağı üzere 1526 ve 1568 yılındaki nüfus artışı dikkat çekicidir. 1526 yılında Siirt merkezinde bulunan tahmini Müslüman nüfus 2.200 iken, 1568 yılında vergi muafiyeti olanları da eklersek 5.000'in üzerinde bir Müslüman nüfus ortaya çıkmaktadır. Gayrimüslim nüfusu da eklediğimiz takdirde şehir merkezindeki nüfusun 8.079 olduğu anlaşılmalıdır. Re's Mahallesi hariç diğer tüm mahallelerde iki katından daha fazla artış görülmektedir. 1568 yılında en kalabalık nüfus 1526 yılında olduğu gibi Yağ Mahallesi'dir (TT.d. 998, s. 270; TT.d. 1096, s. 238-246).

1526 ve 1568 yılları arasında 42 yıllık zaman dilimi içerisinde Siirt şehir merkezindeki Müslüman nüfus artış hızı % 127'dir. Yıllık nüfus artış hızı ise %'3 dür. 16. yüzyılda Anadolu'daki şehirlerin doğal nüfus artış hızının yıllık %1 ile %1,5 bandında olduğu düşünüldüğünde, bu nüfus artışının Siirt şehir merkezine yapılmış göçlerden kaynakladığı söylenebilir. Dolayısıyla Siirt kent merkezindeki nüfus artışını aşırı bir nüfus artışından ziyade "nüfus yığılması" şeklinde ifade etmek daha gerçekçidir. (DEMİR, 2015, s.565-568). Nitekim Osmanlı yönetiminin Safevi hâkimiyetine son vererek bölgeye hâkim olması, huzur ve güvenliğinin sağlanması ile birlikte bölgede nüfus artışları meydana gelmiştir. Huricihan İslamoğlu ve Mehmet Öz'e göre Doğu Anadolu'nun istikrara kavuşması ile birlikte Anadolu'nun orta ve kuzey bölgelerinden yapılan göçler nüfus artışında etkili olmuştur (DEMİR, 2009, s.18).

Ulucami (Cami-i Kebir)

Cami, Siirt şehir merkezinde Ulucami mahallesinde bulunmaktadır. Cami ve minaresi üzerinde kitabe bulunmadığından ilk inşaa tarihi ve banisi bilinmemektedir (ÖZTÜRK-N. KLAVUZ-C. KLAVUZ, 2007, s.385; DARKOT, 1967, s.620). Ulucami 1129 yılında Irak Selçuklu hükümdarı Muğisüddin Mahmûd b. Muhammed Tapar ve 1260 yılında Cizre hâkimi Selçuklu Atabeylerinden Mücahid İshak tarafından ikinci kez tamir edilmiştir. 1260 yılı ahşap minber üzerindeki kitabede Hacı İsmail b. Abdülfettah tarafından onarıldığı bilgisi yer almaktadır. Mücahid İshak, Ulucami'yi tamir ettirdikten sonra yanına bir medrese ilave etmiştir. Cami genişletilmek suretiyle külliyyeye dönüştürülmüştür. Osmanlı döneminde caminin doğu kanadındaki medrese hücreleri kaldırılmıştır. Hücrelerin yerine iki nefli bir mescit yapılmıştır. 1905 yılında cami ve minare onarılmış ve bir saat kulesi ilave edilmiştir. (ULUÇAM, 2012, s.175; BİZBİRLİK, 2002, s.86). Aşağıdaki tabloda Ulucami'nin 1526 ve 1566 yıllarına ait vakıf gelir ve giderleri verilmiştir.

Tablo1: 1526 ve 1566 Yılı Siirt Ulucami Vakfının Gelir ve Gideri.

1526 Yılı			1566 Yılı		
Vakfa Konu Mal	Akçe Cinsinden Geliri	Akçe Cinsinden Gideri	Vakfa Konu Olan Mal	Akçe Cinsinden Geliri	Akçe Cinsinden Gideri
50 dükkânın senelik kira bedeli (Dükkânlardan bazısının tamamı bazısının da yarı geliri)	-----	Hatip 1.440	Kiraya verilen 90 dükkânın kira bedeli	4.500	İmam 1.440
1 hamamın yıllık gelirinin yarısı	838	İmam 1.080	Cami hamamının 60 hissesinden 21 hissesi	1.200	Hatip 720
7 kıt'a zeminin kira bedeli	104	Müezzin 720	21 adet hanenin zemini	200	Ferraş 360
Kiraya verilen bağ ve bahçenin senelik geliri	4.969	Ferraş 410	2 adet bostan zemininin kira bedelinin ¼'ü.	300	3 Hafız 1620
		Hafız 3 nefer 1.080	9 adet bağın senelik kira bedeli	500	Kâtip ve cibâ 360
		Mum Yağı 235	34 kıt'a zeminin kira bedeli	2.200	Mum Yağı ve Caminin döşemesine 720
			Bıttım Ağacının mahsulü	300	
Toplam	5.911 akçe	4.965 akçe		9.200 akçe	6.840 akçe

1526 yılında Ulucami'nin vakıf geliri 4.965 akçe iken (TT.d. 998, s. 272), 1566 yılında ise 9.200 akçeye yükselmiştir. Ulucami'nin vakıf gelirinin yükselmesinde dükkân sayısı dikkat çekicidir. Vakfedilen dükkân sayısı 50'den 92'ye yükselmesi şehrin artan nüfusla birlikte ticaretinin de geliştiğini göstermektedir. Siirt'teki ticari potansiyelin Ulucami'nin vakıf dükkânları istikametine doğru ilerlediğini düşündürmektedir. Bu durum vakıf gelirlerini de yansıtmıştır. Kırsal yerlerden vakfedilen gelirlerde de gözle görülür bir artış görülmektedir. 1566 yılında Ulucami'de 1 imam, 1 hatip, 1 müezzin, 2 ferraş, 3 hafız, 1 müteveli, 1 katip ve 1 câbi² görev yapmaktaydı. Bu görevlilere ödenen toplam yevmiye 17 akçedir. En fazla yevmiye 4 akçe ile imama ödenmiştir. 1566 yılında Ulucami'nin 1 yıllık masrafı toplamda 6.840 akçedir. 2.460 akçede yapılan masraftan arta kalan paradır. (TT.d. 1112, s. 16).

Cemaliye Medresesi

Siirt de ilim faaliyetlerinin yürütüldüğü Cemaliye adında bir medrese mevcuttu. Bu medresenin kim tarafından ve hangi tarihte yapıldığı ile ilgili her hangi bir bilgi mevcut değildir. 1526 yılında Cemaliye Medresesi'nin vakıf geliri 1.115 akçe iken (TT.d. 998, s. 276), 1566 yılında 2.087 akçeye yükselmiştir. Belgede 1526 yılında medreseye yapılan masraf belirtilmemiştir. 1566 yılında medreseye 1.800 akçe masraf yapılmıştır. Masraftan arta kalan para ise 287 akçedir (TT.d. 998, s. 276; TT.d. 1112, s. 20). Aşağıdaki tabloda Cemaliye Medresesi'nin 1526 ve 1566 yılı gelir ve giderleri verilmiştir.

² Câbi: Evkâf vâridâtını tahsil eden. (Şemseddin Sami, 2017, s.365).

Tablo 2: Cemaliye Medresesi'nin 1526 ve 1566 Yıllarına Ait Gelir ve Giderleri.

1526 Yılı			1566 Yılı		
Vakfa Konu Mal	Akçe Cinsinden Geliri	Akçe Cinsinden Gideri	Vakfa Konu Olan Mal	Akçe Cinsinden Geliri	Akçe Cinsinden Gideri
Şehrin yakınında bulunan 1 kıt'a bostanın zemininden elde edilen kira bedeli	575	-----	Çeşitli bostanlardan elde edilen kira bedeli	1.955	Mütevelliyeye 300
3 kıt'a bostanın zemin kirası	395	-----	2 kıt'a boş zeminin kira bedeli	52	Medreseye yapılan harcama 1.500
1 kıt'a zeminin kira bedeli	145	-----	1 dükkânın kira bedeli	20	
			Ziraat yapılan zeminin kira bedeli	60	
Toplam	1115 akçe	-----	Toplam	2.087 akçe	1.800 akçe

1.3. Mescitler

Siirt şehir merkezinde 1526 tarihinde 30 mescit bulunmaktaydı. Bu 30 mescitten 10'u 1566 kayıtlarında da mevcuttur. Ancak 20 mescidin kayıtlarına ulaşılammıştır. Bunun sebebi ise bilinmemektedir.³ 1566 yılında şehir nüfusunun artışına paralel olarak mescit sayısı 39 olmuştur. Mescitlerde ve vakıflarında imam, müezzin, ferraş, müteveli, câbi ve kâtip gibi görevliler bulunmaktadır. Mescitte din görevlileri en yüksek maaşı alırken diğer idari ve hizmetli personeller daha düşük maaş elde etmekteydiler. Bu görevlilerin ücretleri ya yevmiye ya da 1 yılda yapılan hizmet karşılığında toplu olarak ödenmiştir. Mescitlerin gelirleri tümüyle taşınmaz malların kiralarından oluşmaktaydı. 1566 yılında Siirt deki mevcut 39 mescidin toplam geliri 31.087 akçedir. Bu 39 mescidin içinde 4 mescidin vakıf geliri toplamda 14.965 akçeye tekabül etmektedir. Bu mescitler Hızır, Asker, Suveyka ve Veliyyü'd-dîn Sumak'dır. Bu 4 mescit tüm mescit vakıf gelirlerinin % 48 gibi önemli bir dilimini uhdesinde bulundurmaktadır. Bu mescitlerin vakıf gelirlerinin yüksek olması diğer mescitlere göre bulunduğu yerin nüfus yoğunluğuna bağlanılabilir. 1526 ve 1566 yılında da en fazla gelire sahip olan mescit Hızır Mescididir. Aşağıdaki tabloda Hızır Mescidi'nin gelir ve giderleri ortaya konulmuştur.

³ 1526 yılında Siirt'te bulunan 20 mescidin kaydına 1566 yılında ulaşılammıştır. Bu tarihler arasında Siirt'teki mahalle sayısında ve isminde bir değişiklik söz konusu değildir. Siirt'in 16. yüzyıla ait Şer'iyye Sicilleri de bulunmamaktadır. Dolayısıyla 20 mescidin 1566 yılı kayıtlarında neden bulunmadığı ile ilgili net bir bilgi verilememektedir.

Tablo 3: Hızır Mescidi'nin 1526 ve 1566 Yıllarına Ait Gelir ve Giderleri

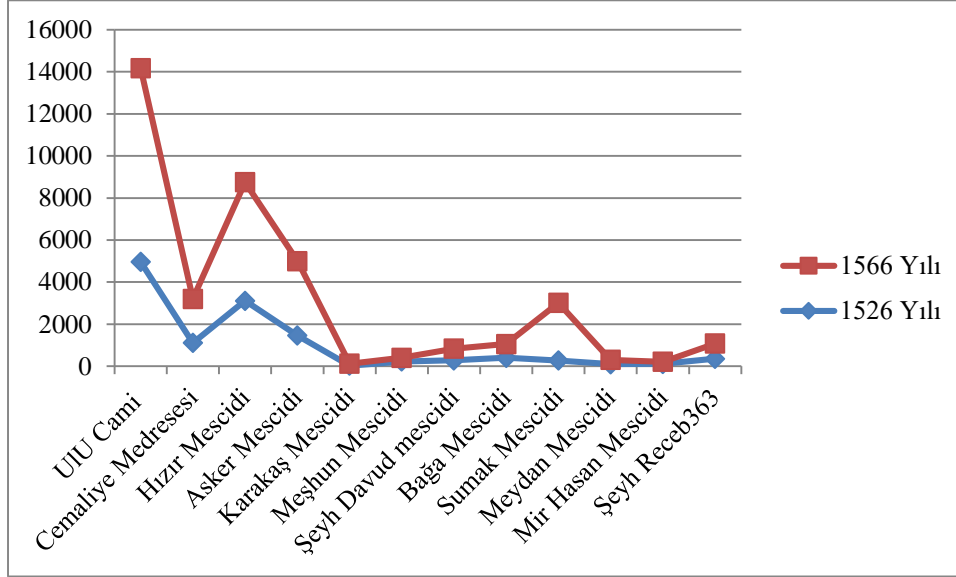
1526 Yılı			1566 Yılı		
Vakfa Konu Mal	Vakfin Akçe Cinsinden Geliri	Vakfin Akçe Cinsinden Gideri	Vakfa Konu Olan Mal	Vakfin Akçe Cinsinden Geliri	Vakfin Akçe Cinsinden Gideri
45 dükkânın yıllık kira geliri (Bazı dükkân gelirlerinin yarısı bazısının da tamamı)	1.068	İmama 300	8 dükkânın zemininden elde edilen yıllık kira bedeli	1200	İmama günlük 3 akçe
Cami hamamının yıllık 1/3 kira geliri	560	Müezzine 275	17 kıt'a bağın zemin kirası	300	Müezzine günlük 2 akçe
Hamama ait bostanın yıllık 1/3 kira geliri	262	Ferraş 150	Hamamın 60 hissesinden 8 hissesi	750	Ferraşa günlük 2 akçe
Bostan zemininin yıllık gelirinin yarısı	520		Ardıç bostanın kira bedelinin yarısı	1000	Câbi ve Katibe senelik 200 akçe
Bostan yerinin yıllık kira gelirinin yarısı	337		4 adet evin kira bedelinin kira bedeli	110	Mütevelliye senelik 50 akçe
Bahçe ve bostanın yıllık kira bedelinin 1/3'ü	50		Bıttım ağacının mahsulünün elde edilen kira geliri	220	Ramazan ayında dağıtılan ekmeğe 300 akçe
1 adet Cami hamamının senelik mukataa geliri	209		2 kıt'a ziraat yapılan zeminin kira bedeli	250	
1 adet bağ ilel kıt'a zeminin yıllık geliri	108		Çeşitli bostanlardan elde edilen yıllık kira bedeli	1.505	
			Hamama ait bostanın 60 hissesinden 5 hissesi	300	
Toplam	3.114 akçe	725 akçe		5.635 akçe	3.520 akçe

1526 yılında Hızır Mescidi'nin vakıf gelirleri içinde bulunan 50 dükkânın kirasından 1068 akçe gelir elde etmekteydi (TT.d. 998, s. 273). Ancak dükkân sayısı 1566 yılında 50 den 8'e düşmüştür. Bu 42 dükkânın geliri başka mescit ya da vakıflara aktarılmış olabilir. Dükkân sayısındaki düşüşe rağmen vakfın gelirlerinde artış söz konusudur. Gözlemlenen diğer bir hususta 1566 yılında Hızır Mescidi'nin vakıf gelirlerinde bir çeşitlilik meydana gelmesidir. Vakfın gelirlerindeki artışında kırsal yerlerdeki arazi gelirlerinin eklenmesinin de önemli bir rolü vardır (TT.d. 1112, s. 24). Hızır Mescidi'ne 1568 yılında yapılan masraf da 3.520 akçe, arta kalan meblağ ise 2.115 akçedir (TT.d. 1112, s. 1).

Asker Mescidi (günümüz Çarşı Camisi) 1566 yılında Hızır Mescidi'nden sonra en fazla gelire sahip olan mescittir. Bu mescit Silvan Artuk-oğullarından Melik-ü's-Salih Nasuriddin tarafından 1225 yılında yaptırılmıştır. Caminin içindeki türbede Eş-şeyh Hasan-ı Askeri adında bir zat bulunmaktadır (BİZBİRLİK, 2002, s.247). Mescidin ismi de bu zatın isminden gelmektedir. 1526 yılında Asker Mescidi'nin vakıf geliri 20 dükkânın kirası ile Ulucami Hamamı'nın ¼ hissesinden oluşmaktaydı. Bu dükkânların yıllık kira geliri 1.461 akçedir (TT.d. 998, s. 273). 1566 yılında ise vakfın geliri 3.540 akçeye yükselmiştir. Asker Mescidi'nin vakıf gelirlerini 34 dükkânın kira bedeli ile 14 kıt'a zemin, 5 kıt'a bağ, 3 evin zemin kirası oluşturmaktadır. Vakfedilen dükkân sayısının 20'den 34'e yükseldiği görülmektedir. Bu durum şehrin ticaretinin Asker Mescidi'nin vakıf dükkânlarına doğru geliştiği izlenimini vermektedir. Bıttım ve sumak ağacının mahsulünden elde edilen gelirden vakfın diğer bir gelir kalemini oluşturmaktadır (TT.d. 1112, s. 23). 1566 yılında Askeri Mescidinde görev yapan imama 2 akçe, müezzine 1 akçe, ferraşa 1,5 akçe yevmiye verilmiştir. Mescit de görevli mütevelliye senelik 200 akçe, câbi ve kâtibe senelik 100'er akçe ödeme yapılmıştır. Ayrıca Ramazan

ayında ekmek dağıtılması için 30 akçe harcama yapılmıştır (TT.d. 1112, s. 23). Diğer 37 Mescidin vakıf gelirleri ek 1'de gösterilmiştir.

Grafik 2. 1526- 1566 yıllarında Siirt Vakıflarında Gelir Artışı

Grafik 2'de 1526 yılı ile 1566 yılları arasında Siirt Ulucami, Cemaliye Medresesi ve 10 mescidin vakıf gelirleri mukayese edilmiştir. Vakıfların tümünde gelir artışları görülmektedir. En fazla artış Ulucami, Hızır ve Asker Mescidi'nde görülmektedir. Ulucami ve Asker Mescidi'nin bulunduğu mahalle Re's Mahallesidir. Re's Mahallesi'nin nüfusu 1526 yılında 440 iken, 1568 yılında 800 yükselmiştir. Nüfus artışı Ulucami'nin ve Hızır Mescidi'nin gelirlerini de arttırmış olmalıdır (TT.d. 998, s. 271-274; TT.d. 1096, s. 227-246). 1526 yılında Siirt de 30 mescit bulunmaktaydı. 1526 yılı kayıtlarında yer alan 20 Mescidin isimleri 1566 yılındaki defterde kayıtlı değildir (TT.d. 1112, s. 16- 26; TT.d. 998, s. 271- 274). 19. yüzyılın sonlarına doğru bu mescitlerden Şeyh Halef, Nebi, Dinar, Sa'ad, Neccar, Suveyka, Ayn Durri ve Şeyh Davud mescitleri buldukları bölgede nüfus artışının görülmesiyle birlikte zamanla camiye dönüşmüştür (KUCAK, 2016, s.13-26).

1.4. Han

Kervansaray, anayol kenarlarında kervanların konakladığı vakıf yapılarıdır. Kitabelerde han, ribat olarak da adlandırılmaktadır (AKALIN, 2012, s.299). Kervansaray at, katır ve deve gibi dönemin binek hayvanlarıyla bir şehir veya memleketten diğerine ticaret eşyası taşıyan kervan sahiplerinin konakladığı, dinlendikleri binalardır. Takriben 35-40 km aralıklarla yapılmıştır (KAZICI, 2016, s.185-186). Bu vakfın 1566 yılında 140 akçe geliri mevcuttu. Bu geliri 1 dükkân kirasının senelik ¼'ü ile ziraat yapılan zeminin kira bedelinin yarısı oluşturmaktaydı. Bu gelir hanın tamine sarf edilmiştir (TT.d. 1112, s. 22).

1.5.Çeşme

Çeşme Farsça kökenli bir kelime olup göz, pınar anlamına gelmektedir. Su çıkan kaynak, pınar ve gözelerden su akıtan küçük yapılara çeşme denir. Çeşmenin Arapça'daki karşılığı ise ayn kelimesidir. Ayn kelimesi göz anlamına da gelmektedir (EYİCE, 2012, s.277) Mevcut belgelerde hem çeşme hem de ayn kelimeleri bir arada kullanılmıştır.

1.5.1. Salif Çeşmesi

1566 yılı vakıf kaydında çeşme-i ayn Salif şeklinde kaydı düşülmüştür. Salif Çeşmesi'nin 1566 yılında 746 akçe vakıf geliri bulunmaktadır. Bu vakfın kiraya verilen 10 dükkânın zemininden 570 akçe, 10 evin zemininden 58 akçe ve ziraat yapılan 2 kıt'a zemininden de 218 akçe geliri vardı. Vakıfta müteveli, câbi ve

kâtip görev yapmaktaydı. Bu görevliler toplamda 100 akçe gelir elde etmekteydiler. Geriye kalan 646 akçe Salif Çeşmesi'nin suyoluna harcanmıştır (TT.d. 1112, s. 17). Salif Çeşmesi varlığını 19. yüzyılın sonlarına kadar sürdürmüş ve 101 dönüm arazinin gelirini tasarruf etmiştir (KUCAK, 2016, s.19).

1.5.2.Sükû'l-Ayn Çeşmesi

Sükû'l-ayn Çeşmesi Siirt merkezinde bulunan Cumhuriyet Camisi bitişiğindedir. Bu çeşmenin biri tatlı diğeri acı olmak üzere iki çeşit suyu bulunmaktaydı. Bu iki su ayrı havuzlarda toplanmaktaydı. Yola göre çukurda bulunan çeşmenin Selçuklu döneminde yapıldığı tahmin edilmektedir (Siirt İl Yıllığı, 1995, s.59). 1566 yılında belgede kayıtlı olan çeşmenin vakfı 19.yüzyılın sonlarına kadar varlığını devam ettirmiştir. Bu çeşmenin 1566 yılında 171 akçe geliri vardı. 2 dükkân kirası, 7 kıt'a bağ ile 1 kıt'a ziraat yapılan zeminden geliri bulunmaktaydı. Vakfın mütevellisine 10 akçe ödenmiştir. Belgede mütevellinin dışında her hangi bir masraftan bahsedilmemiştir (TT.d. 1112, s. 22). Çeşmenin 19. yüzyılın sonlarına doğru 11 adet bağ arazisi bulunmaktaydı (KUCAK, 2016, s.20). Günümüzde bu çeşmeden faydalanılmamaktadır.

1.5.3. Sur Çeşmesi

1526 yılı kaydına Sur Çeşmesi'nin 1.292 akçe geliri vardı. 1566 yılında ise Sur Çeşmesi'nin vakıf gelirlerinde büyük bir artış görülmektedir. Vakfın gelirleri gayrimenkul kiralardan ve bittüm ağacının mahsulünden oluşmaktadır. Sur Çeşmesi'nin vakıf geliri 1566 yılında 2.070 akçeye yükselmiştir. Sur Çeşmesi'nin vakıf geliri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (TT.d. 1112, s. 25).

Tablo 4. 1526 ve 1566 Yılı Sur Çeşmesi'nin Vakıf Gelir ve Giderleri

1526 Yılı			1566 Yılı		
Vakfa Konu Mal	Vakfin Akçe Cinsinden Geliri	Vakfin Akçe Cinsinden Gideri	Vakfa Konu Mal	Vakfin Akçe cinsinden Geliri	Vakfin Akçe Cinsinden Giderleri
11 dükkân zemininin kira bedeli	129	Belgede Vakfın Giderleri belirtilmemiştir.	12 dükkânın kirası	800	Mütevelliy e 300
Kiraya verilen 1 hane ve 1 bağın zemini	635		62 kıt'a bağın kirası	230	Katib 150
1 kumaş dükkânının senelik kirası	65		1 evin kira bedeli	180	Câbi 150
Şehir merkezinde bulunan değirmenin senelik kirası	200		10 kıt'a sebze bostanının zemin kirası	300	
			1 değirmenin yıllık kira bedeli	360	
			Bittüm ağacının mahsulü	200	
Toplam	Gelir: 1.292 akçe	-----		Gelir: 2.070 akçe	Gider: 600 akçe

Sur Çeşmesi'nin 1566 yılı vakıf geliri diğer çeşme ve 33 mescidin vakıf gelirinden daha fazladır. Sur çeşmesinin vakıf gelirleri arasında 1 de değirmen bulunmaktadır. İncelenen döneme ait vakıfların gelirlerinde

sadece Sur Çeşmesi'nde değirmene rastlanılmıştır. Değirmenin 360 akçe geliri Sur çeşmesine tahsis edilmiştir (TT.d. 1112, s. 25).

1.5.4. Termul Çeşmesi

1566 yılında ise Termul Çeşmesi'nin 125 akçe vakıf geliri mevcuttu. Bu vakıf geliri 4 kıt'a ziraat yapılan zemin ile 1 bağın kira gelirinden oluşmaktaydı. Elde edilen gelir Çeşmenin ihtiyaçlarına sarf edilmiştir. Termul Çeşmesi 19.yüzyılın sonlarına kadar varlığını devam ettirmiştir.19.yüzyılın sonlarına doğru vakfin tasarrufu altında 50 dönüm arazi bulunmaktaydı (KUCAK, 2016, s.23).

1.5.5. Berik Çeşmesi

Berik Çeşmesi'nin 1566 yılında vakıf geliri 388 akçedir. Berik Çeşmesi'nin vakfı 2 dükkânın zemin kirası, 5 kıt'a bağ, 7 kıt'a ziraat yapılan zeminin kirası ile bittim ve sumak ağacının mahsulünden oluşmaktaydı (TT.d. 1112, s. 23). Berik Çeşmesi 19. yüzyılın sonlarına kadar varlığını devam ettirmiş ve 12 dönüm toprağı tasarruf etmiştir (KUCAK, 2016, s.23).

1.5.6.Kervansarıyın Sebili

1566 yılına ait vakıf defterinde kervansaraya ait bir sebilin vakıf statüsünde olduğu kaydı vardır. Bu sebilin vakıf geliri 4.217 akçedir. Sebilin en büyük gelir kalemini 7 dükkânın kira geliri ile 1 dükkânın hissesi oluşturmuştur. Bu 8 dükkânın senelik geliri 3.950 akçedir. Saka⁴, sebû⁵ ve kırabaya 400 akçe, mütevellî ve kâtibe 100'er akçe ödeme yapılmıştır (TT.d. 1112, s. 24).

1.5.7. Bazı Mevzilerde Bulunan Maslaklar

Maslak, hayvanları sulamaya yarayan genellikle suyolları üzerinde bulunan taştan yapılmış büyük yalağa denilmektedir (PARLATIR, 2006, s. 1017). 1566 yılında Siirt'te bulunan muhtelif maslakların vakıf geliri 1.750 akçedir. Vakfin en büyük gelir kalemi 600 akçe ile 13 dükkânın kirası ve 300 akçe geliri ile bittim ağacının mahsulüdür. Vakfin diğer gelirleri ise 5 evin kirası ve bağın zemininden oluşmaktaydı. Vakfin giderleri ise 1.160 akçedir. Sakaya 500 akçe, Sebû ve kırabaya 300 akçe masraf yapmıştır. Mütevellinin günlük 0,5 akçe, câbi ve kâtibin 0,5 akçe yevmiyesi mevcuttu (TT.d. 1112, s. 16).

1.6. Şeyh Neccar Mezarlığı

Dini temeller üzerinde kurgulanmış ve hayır kazanmaya yönelik şekillendirilen vakıflar, eğitim, sağlık, ticaret, ulaşım, konaklama gibi önemli hizmetlerin yanında ölen bir kimsenin defnedilmesi işini de gerçekleştirerek toplumsal hayatın önemli bir ihtiyacını karşılamıştır (ÇAM- DEMİRTAŞ, ŞAHİN, 2014, s.5). 1566 yılı kayıtlarında Siirt'te ölen kişilerin defnedilmesi için Şeyh Necar Mezarlığı'nın bulunduğu anlaşılmaktadır (TT.d. 1112, s. 17). Aşağıdaki tabloda 1566 yılı Şeyh Necar Mezarlığı'nın gelir ve giderleri belirtilmiştir.

⁴Saka: Kırba ile sırtında veya hayvan yardımıyla su taşıyan kimseye denir. (Parlatır, 2006, s. 1447).

⁵ Testi demektir. (Parlatır, 2006, s.1470).

Tablo 5: 1566 Yılı Şeyh Neccar Mezarlığı'nın Vakfının Gelir ve Gideri

Vakfa Konu Mal	Vakfın Akçe Cinsinde Geliri	Vakfın Akçe Cinsinden Gideri
17 kıt'a ziraat yapılan zeminin kira bedeli	100	İmama 30 akçe
10 kıt'a bağın zemin kirası	100	Mütevelliye 50 akçe
2 kıt'a boş zemin	30	Kâtibe 50 akçe
1 evin zemin kirası	5	Câbi 50 akçe
	Gelir: 235 akçe	Gider: 180 akçe

1.7. Diğer Vakıflar

1.7.1. Melik Mehmet Bey Vakfı

Akkoyunlu hükümdarı Murad Bey, 1514 yılında Urfa yakınlarında Safevi ordusuna kaybetmiş ve Akkoyunlu toprakları Safevi Devleti'nin eline geçmişti. Bu esnada Hasankeyf hâkimi olan Melik Halil Bey, Şah İsmail'in kız kardeşi ile evlenmiş ve aradaki akrabalık nedeniyle Hasankeyf, Erzen ve Siirt bölgelerini kendi hâkimiyeti altına almıştır. Şah İsmail bölgedeki emirleri Tebriz'e çağırmişti. Şah'ın emriyle Tebriz'e giden Melik Halil Bey, Şah İsmail tarafından tutuklandı (PAYDAŞ, 2007, s.139). Ancak 1514 yılında meydana gelen Çaldıran Savaşı'nın Safevi Devleti üzerinde menfi bir tesir bırakması üzerine bundan yararlanarak Tebriz'den kaçmıştır. Van ve ardından Bitlis'e gelen Halil Bey 3 günlük bir kuşatmanın ardından Safevi Devleti'nin elinde bulunan Siirt Kalesi'ne girmeyi başarmıştır. Ardından Hasankeyf ve Siirt'i Safevi Devleti'nin elinden kurtarmıştır. Siirt halkı ile Melik Halil Bey'in oğulları kendisine biat etmiştir (SEÇKİN, 2005, s.90).

Melik Halil Bey'in 1526 yılında ait tapu tahrir defterinde 1 hamam ve 26 dükkânın gelirini vakıf olarak bıraktığı görülmektedir. Hamamın yıllık geliri 250 akçe, 26 dükkânın yıllık hasılatı ise 2.500 akçedir (TT. d. 998, s.275). 1566 yılında ise Melik Halil Bey'in vakıf kaydı bulunmamaktadır. Bu vakfın gelirleri muhtemelen başka vakıflara kaydırılmış olmalıdır.

1.7.2. Ebvabü'l Birr Vakfı

Ebvabü'l Birr, Arapça'da iyilik kapıları anlamına gelmektedir (PARLATIR, 2006, s.202). Bu vakfın 1526 tarihindeki geliri 611 akçedir. Belgede bu gelirin "fukaraya sarf olunur" şeklinde kaydı bulunmaktadır (TT.d. 998, s. 275). 1566 yılında ise vakıf geliri 1.750 akçeye yükselmiştir. Vakıf kaydına göre bu gelirin 100 akçesinin vakfın mütevellisine, geriye kalan kısmı ise Şeyh Şerafettin'in kendisi ile fukarasına ödenmesi şartı koşulmuştur (TT.d. 1112, s. 23). Şeyh Şerafettin, Şeyh Musa'nın torunudur. Şeyh Musa ise Hz. Halid Bin Velid'in soyundan gelmektedir. 1568 yılına ait tapu tahrir defterindeki bir kayıt da Şeyh Musa'nın torunu olan Şeyh Şerafettin'in Hz. Halid bin Velid'in soyundan geldiği ve vergi muafiyetine tabi tutulması hususunda gerek sancakbeyi ve gerekse de kadı bilgilendirilmiştir (TT.d. 1096, s. 238). Ebvab'ül Birr vakfına Tillo Köyü'nde de geliri bulunmaktaydı. Aşağıdaki tabloda 1526 ve 1566 yılı Ebvabü'l Birr vakfının gelir ve giderleri gösterilmiştir.

Tablo 5. 1526 ve 1566 Yılı Ebvabü'l Birr Vakfının Geliri

Vakfa Konu Mal	1526 Yılı		1566Yılı		
	Vakfin Akçe Cinsinden Geliri	Vakfin Akçe Cinsinden Gideri	Vakfa Konu Mal	Vakfin Akçe Cinsinden Geliri	Vakfin Akçe Cinsinde Gideri
2 dükkânın senelik kira bedeli	120	Fukaraya sarf olunur.	12 dükkânın kira bedeli	1.000	Mütevelliye 100
1 bakkal dükkânın kira geliri	65		12 kıt'a bağ kira bedeli	500	1.650 akçe Şeyh Şerafettin ve fukarasına ödenmiştir.
1 kıt'a zeminin kira bedeli	159		1 kıt'a bostanın kira bedeli	100	
Kiraya verilen hane, dükkân ve bağın zemini	256		7 kıt'a zeminin kira bedeli	150	
Toplam	611 akçe		Toplam	Gelir: 1.750 akçe	Gider: 1.750

1.7.3. Şeyh Ahmed Fakir

Şeyh Ahmed Fakir vakfının 1566 yılında vakıf geliri 310 akçedir. Bu gelirin 1/3'ü fukaraya ve 1/3'ü imarete tahsis edilmiştir. Geriye kalan 1/3 hisse ile Kur'an-ı Kerim okuması için bir cüz-hân görevlendirilmiştir (TT.d. 1112, s. 16). Nitekim vakıf geleneğinde vakıf sahiplerinin öldükten sonrada Kur'an-ı Kerim'in okunması, sevabının kendilerine ve yakınlarının ruhlarına hediye edilmesi vakıf kayıtlarında görülebilmektedir (ÖZTÜRK, 2014, s.245). Bu durum Şeyh Ahmed Fakir vakfiyesinde mevcuttur.

1.7.4. Tevâkki Vakfı

Tevâkki kelimesi; korunma, esirgeme, sakınma anlamına gelmektedir (AHMET VEFİK PAŞA, 2000, s.859). Tevâkki vakfının 1526 yılına ait her hangi bir vakıf kaydı yoktur. Tevâkki vakfının 1566 yılında kiraya verilen 2 kıt'a zeminden 100 akçe, 5 kıt'a bağın zemininden 100 akçe ve bittim ağacının mahsulünden 33 akçe geliri mevcuttu. Vakfın giderleri ise toplamda 79 akçedir. Ramazan ayında ekmek dağıtımına 29 akçe, imama 50 akçe ödenmiştir (TT.d. 1112, s.17).

1.7.5. Muhyi Vakfı

Muhyi kelimesi ihya eden, canlandıran, diriltten, hayat veren anlamına gelmektedir (AHMET VEFİK PAŞA, 2000, s. 737). Bu vakfın 1566 yılında vakıf geliri 240 akçe, gideri ise 69 akçedir. İmama 40 akçe, ramazan ayında ekmek dağıtımına 29 akçe ödenmiştir. Arta kalan para ise 171 akçedir. 1566 yılında vakfın gelir ve giderleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (TT.d. 1112, s. 17).

Tablo 7. 1566 Yılı Muhyi Vakfının Geliri

Vakfa Konu Mal	Vakfin Akçe Cinsinden Geliri
2 kıt'a bağın zemin kirası	50
2 kıt'a zeminin kira bedeli	50
2 evin zemininden elde edilen kira bedeli	50
Bittim ağacından elde edilen mahsulü	50
Toplam	240 akçe

1.7.6. Ekfân ve Mamalı Vakfı

Ekfân kelimesi Arapça ‘da kefenin çoğul biçimidir (AHMET VEFİK PAŞA, 2000, s.601). Bu vakfın geliri cenazenin kefen ve defin işlerine harcanılmaktaydı. Vakfın 1566 yılındaki geliri 450 akçedir. Bu gelir 4 dükkân kirası ile kiraya verilen muhtelif bostanlardan oluşmaktaydı.

Mamalı vakfının Mamalı isminde bir şahıs tarafından kurulduğu düşünülmektedir. Nitekim belgede dükkân-ı mamalı şeklinde bir kayıt vardır. Bu vakfın 1566 yılında geliri kiraya verilen 1 dükkândan oluşmaktaydı. Dükkânın senelik geliri 200 akçedir. Bu gelir ramazan ayında ekmek dağıtılmasına tevzi olunmuştur (TT.d. 1112, s. 22).

Siirt Kırsalındaki Vakıflar

1526 yılında Siirt kırsalında 25 köy ve 5 mezra bulunmaktaydı. Köylerde 304 hane ve 60 mücerred mevcuttu. Hane sayısını 5 kabul edip mücerred sayılarını eklediğimizde kırsal da tahmini nüfus 1.580’dir. Bu nüfusun 558’ini gayrimüslimler oluşturmaktaydı. Deyük ve Humardi köyleri gayrimüslim köylerdi ve padişah hasları içinde yer almaktaydı (TT.d. 998, s. 270- 271).

1568 tarihli 1096 numaralı tapu tahrir defterine göre Siirt kırsalında 27 köy ve 7 mezra kaydedilmiştir. 477 hane ve 198 mücerredten tahmini nüfus 2.583’dür. 1526 ve 1568 yılları arasında Siirt kırsalındaki nüfus artış oranı % 63’e denk gelmektedir. Dikkat çekici diğer bir husus ise Siirt kırsalındaki bazı köylerin nüfus yoğunluğunun değişmiş olmasıdır. 1526 yılında nüfusu en kalabalık köyler sırasıyla; Tillo, Halenzi, Mirsaka, Fiskin ve Tak köyleri iken, 1568 yılında ise Holomend, Halenzi, Kersaf ve Tillodur. Tillo Köyü’nde nüfusun azaldığı, Holomend Köyü’nde ise nüfusun arttığı görülmektedir (TT.d. 1096, s. 227- 246; TT.d.998,s. 270-271) Göç faktörünün bu köylerdeki nüfusun artış ve azalışında etkili olduğu düşünülebilir. Göçler hareket yönüne göre bir köyden diğer bir köye, şehirden köye veya köyden şehir merkezine doğru yapılmış olabilir.

Tillo

Tillo, Siirt’e 9km uzaklıkta olup günümüz Siirt il merkezine bağlı Aydınlar ilçesidir. Merkeze bağlı nahiye iken 1990 yılında ilçe merkezine dönüşmüştür (Siirt İl Yıllığı, 1995, s. 33-36). Doğusunda Pervari, kuzeydoğusunda Şirvan, batısında Siirt İli ile çevrilidir. Tillo, Süryanice ’de yüksek ruhlar anlamına gelmektedir (KESER-SEYİDOĞLU, 2017, s.10).

Tillo 1526 yılına ait tapu tahrir defterinde vergiye tabi 53 hane, 7 mücerred bulunmaktaydı. Tahmini nüfus ise 272’dir. Devletin temin ettiği vergi ise 3.868 akçedir (TT.d. 998, s. 270). 1568 yılındaki tapu tahrir defterinde Tillo da vergiye tabi 32 hane ve 17 mücerred bulunmaktaydı. Tahmini nüfus ise 160’dır. 1526 yılına göre nüfus düşmüştür. Bu durum Tillo’nun göç verdiğini göstermektedir. 1526 yılına ait vakıf kayıtlarına ulaşılamadığından 1566 yılı vakıf gelirlerinin mukayese etmek mümkün olmamıştır. Ancak bölgede nüfusun azalması vakıf gelirlerini de azaltmış olabilir.

Osmanlı Devleti’nin 1568 yılında bölgede temin ettiği vergi 5.495 akçedir (TT.d.1096, s. 231). Tillo’nun 1566 yılı vakıf gelirlerinin toplamı ise 2.690 akçe olmuştur. Vakıf gelirleri devletin bölgede temin ettiği gelirin %49’una denk gelmektedir. Nitekim Siirt deki vakıf gelirlerinin devletin bölgede temin ettiği gelire oranının %22 olduğu düşünürsek Tillo’daki vakıf gelirlerinin bir hayli yüksek olduğu görülmektedir. Dikkat çekici diğer bir hususta Tillo’daki vakıf gelirlerinin diğer köylere göre de daha fazla olmasıdır (TT.d. 1112, s. 19-21).

2.1.1. Ulucami

1566 yılı kayıtlarında Siirt şehir merkezinde bulunan Ulucami’nin dışında Tillo’da bir Ulucami mevcuttu. Tillo, 1566 yılı kayıtlarına göre karye yani köy olarak kayıtlı olmasına rağmen Ulucami’nin bulunması dikkat

çekicidir (TT.d. 1112, s. 21) Osmanlılar cuma namazının kılındığı ve pazarın kurulduğu yeri şehir olarak kabul etmişlerdir (Ünal, 2016, s.18). Bu durum Tillo'nun eski bir yerleşim birimi olduğu ve çevredeki köylerden Cuma namazı kılmak için Tillo'ya geldiği izlenimini vermektedir. Ulucami'nin gelirleri ve giderleri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 8. 1566 Yılı Tillo Ulucami'nin Gelir ve Giderleri

Vakfa Konu Mal	Vakfın Akçe Cinsinden Geliri	Vakfın Akçe Cinsinden Gideri
6 kıt'a ziraat yapılan zeminin kirası	120	İmama senelik 300 akçe
8 kıt'a bağın zemin kirası	150	Müezzine senelik 100 akçe
5 evin kirası	100	Mütevelliye senelik 20 akçe
Bıttım ve badem ağacının mahsulü	130	
	Gelir: 500	Gider: 420 akçe

2.1.2. Mescitler

Tillo köyünde 1566 yılında Şeyh Cemal, Hacı Ali ve Hamdi adında üç mescit bulunmaktaydı. Bu üç Mescidin toplam geliri 1.115 akçedir. En fazla gelire sahip olan mescit ise Hacı Ali Mescididir. Hacı Ali Mescidi'nin geliri 445 akçe, Hamdi Mescidi'nin geliri 380 akçe, Şeyh Cemal Mescidi'nin gelir ise 330 akçedir (TT.d. 1112, s. 19, 21). Tillo da 1566 yılında bulunan mescitlerin gelir ve giderleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 9. 1566 Yılında Tillo da Bulunan Mescitlerin Gelir ve Giderleri

Mescidin Adı	Vakfa Konu Mal	Vakfın Akçe Cinsinden Geliri	Vakfın Giderleri
Hacı Ali	7 kıt'a ziraat yapılan zeminin kira bedeli	250	İmama senelik 100 akçe
	5 kıt'a bağın kirası	80	Mütevelliye senelik 10 akçe
	1 terzi dükkânı kirası	25	Ramazan ayında ekmek dağıtımına 100 akçe ödenmiştir.
	Bıttım ve badem ağacının mahsulü	60	
Hamdi	14 kıt'a bağın kira bedeli	150	İmama 80 akçe
	13 kıt'a ziraat yapılan zeminin kirası	40	Mütevelliye 10 akçe
	5 kıt'a boş zeminin kirası	100	Ramazan ayında ekmek dağıtımına 200 akçe masraf yapılmıştır
	Badem ve bıttım ağacının senelik mahsulü	80	
Şeyh Cemal	18 kıt'a ziraat yapılan zeminin kirası	180	İmama 100 akçe
	4 kıt'a bağın kirası	80	Mütevelliye 10 akçe
	4 kıt'a boş arazinin kirası	20	Ferraşa 20 akçe
	Bıttım ve badem ağacının kirası	50	Ramazan ayında ekmek dağıtımına 100 akçe ödenmiştir.
		Gelir: 1.115 akçe	Gider: 730 akçe

2.1.3. Han

Tillo da 1566 yılı kayıtlarında bir han mevcuttu. Tillo'da hanın mevcudiyeti kervanların köyde konakladığı ve köyün ticari bir geçiş noktası olduğu izlenimini vermektedir. 1566 yılında hanın vakıf geliri 389 akçedir. Ziraat yapılan 1 kıt'a zemininin kirası 280 akçe, bıttım ağacının mahsulü ise 100 akçedir. 3 kıt'a bağdan da 9 akçe kira geliri elde edilmiştir. Vakfın tüm geliri Kervansarayına sarf olunmuştur (TT.d. 1112, s.19).

2.1.4. Pir Sakayı

Bu vakfın 1526 yılına ait kaydına rastlanılmamıştır. 1566 yılında 166 akçe geliri mevcuttu. Vakfın gelirleri; ziraat yapılan 3 kıt'a zeminin kira bedeli ile badem ve bittim ağacının mahsulünden oluşmaktaydı. Mütevelliyeye 10 akçe masraf yapılmış. Geriye kalan tüm gelirler Tillo'nun yol bakım ve onarımına harcanmıştır (TT.d. 1112, s.19).

2.1.5. Ebvabü'l Birr

Siirt merkezinde bulunan bu vakfın Tillo'da da bir geliri mevcuttu. Bu vakfın 1566 yılında Tillo'daki senelik geliri 600 akçedir. Bu vakfın 20 kıt'a bağın kirasından 300 akçe, 7 kıt'a ziraat yapılan zeminden 200 akçe, meyve ve bittim ağacının mahsulünden 100 akçe geliri vardı. Ancak belgede vakıf gelirlerinin nerelerde harcandığı ile ilgili kayıt bulunmamaktadır (TT.d. 1112, s.19).

Halenzi

Halenzi Köyü'nün günümüzdeki adı Bağtepe'dir. Siirt merkezine yakınlığından dolayı zamanla Siirt kent merkezine bağlanmış mahalle durumundadır. 1526 yılına ait tapu tahrir kayıtlarında Halenzi Köyü'nde 33 hane, 9 mücerred ve 1 imam bulunmaktaydı. Vergiye tabi tahmini nüfus 174'tür (TT.d. 998, s. 271). 1568 yılında ise Halenzi de 37 hane 15 mücerred bulunmaktaydı. Vergiye tabi tahmini nüfus 200'dür. Osmanlı Devleti'nin 1568 yılında Halenzi Köyü'nden elde ettiği gelir ise 5.545 akçedir (TT.d.1096, s. 239).

Halenzi Köyü'nde 1566 yılında vakıf statüsünde 1 mescit, 1 han ve 1 çeşme bulunmaktaydı. Mescidin geliri 1.230 akçedir. Belgede han ile çeşmenin vakıf gelirleri bir başlık altında kaydedilmiştir. Han ve çeşmenin vakıf geliri de 84 akçedir ve bu gelir han ve çeşmeye sarf edilmiştir (TT.d. 1112, s. 20).

Tablo 10. 1566 Yılında Halenzi Köyü'nde Bulunana Vakıfların Gelir ve Giderleri

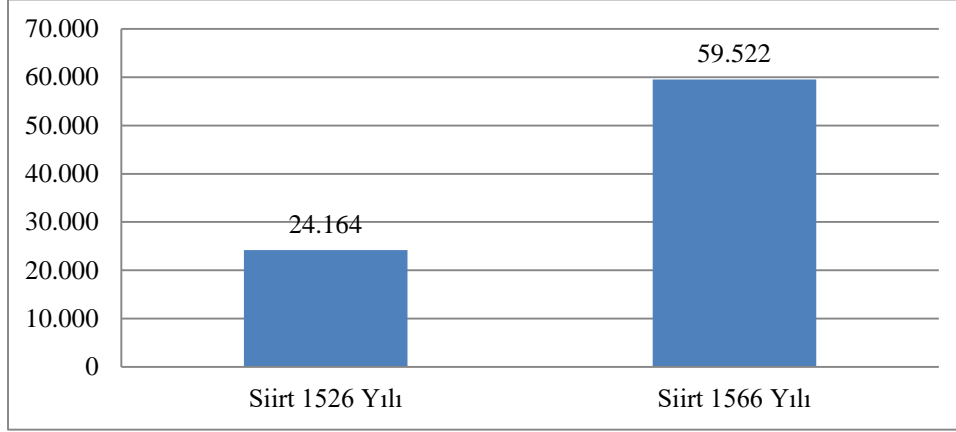
Vakfın Adı	Vakfa Konu Mal	Vakfın Akçe Cinsinden Geliri	Vakfın Akçe Cinsinden Giderleri
Halenzi Mescidi	12 kıt'a bağın kirası	500	İmama 360 akçe
	10 kıt'a ziraat yapılan zeminin kirası	500	Müezzine 300 akçe
	10 kıt'a boş arazinin kirası	80	Mütevelliyeye 40 akçe
	Sumak, bittim ve badem ağacının mahsulü	100	Ramazan ayında ekmek dağıtımına 150 akçe masraf yapılmıştır.
	5 evin kira bedeli	50	
Çeşme ve Han	4 kıt'a bağın kirası	14	84 akçe han ve çeşmenin ihtiyaçlarına harcanmıştır.
	1 kıt'a Harman zemini	10	
	4 kıt'a ziraat yapılan zeminin kira bedeli	30	
	Bittim ağacının mahsulü	30	
		Geliri: 1314 akçe	Gider: 934 akçe

Tom Köyü

Tom Köyü'nün günümüzdeki adı İkizbağlar olup Siirt'in Aydınlar (Tillo) ilçesine bağlıdır. İkizbağlar Köyü il merkezine 9km ilçe merkezine 7km'dir (Siirt İl Yıllığı, 1995, s.144). Mehmet Salih Erpolat'a göre Tom, içerisinde fıstık ağaçlarının da bulunduğu üzüm bağı anlamına gelmektedir (ERPOLAT, 1999, s. 840). Siirt Arapçası'nda ise ikiz demektir. 1526 yılında Tom Köyü'nde 14 hane ve 5 mücerred bulunmaktaydı. Köyün

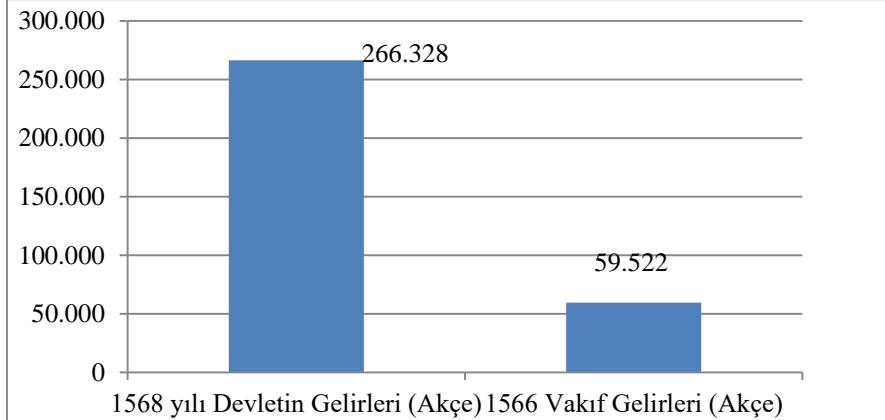
vergiye tabi tahmini nüfusu 70'dir. Osmanlı Devleti'nin köyden temin ettiği vergi ise 1.638 akçedir (TT.d. 998, s. 272). 1568 yılında ise Tom Köyü'nde 23 hane 8 mücerred bulunmaktaydı. 1568 yılında vergiye tabi nüfus 123'dür. Devletin temin ettiği vergi ise 2.287 akçedir. 1566 yılında Tom Köyü'nde 1 Mescidin vakıf statüsünde olduğu görülmektedir. Tom Mescidi'nin geliri 352 akçe, gideri ise 130 akçedir (TT.d. 1112, s. 20). Aşağıdaki grafikte 1526 ve 1566 yılları arasında Siirt vakıflarındaki gelir artışları verilmiştir.

Grafik 3. 1526 ve 1566 Yıllarında Siirt Vakıflarının Akçe Cinsinden Toplam Geliri

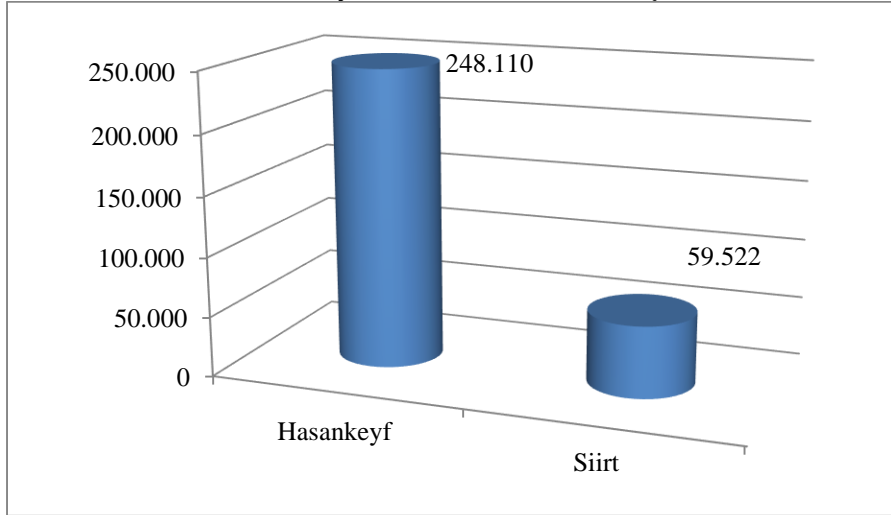
Yukarıdaki grafikte Siirt'in 1526 yılındaki vakıf gelirlerinin 1566 yılına oranla %152 oranında arttığı görülmektedir. Nitekim bu tarihler arasında da Siirt'in nüfusunda da büyük artışlar meydana gelmiştir (TT.d.1096, s. 227-246). Yıllık nüfus artış hızı %3 olmuştur. Nüfus artışına paralel olarak ihtiyaç duyulan vakıf sayısında da artış meydana gelmiştir. Nüfus artışıyla birlikte şehrin ekonomisi, sanayi ve ticareti de gelişmiştir. Bu durum vakıfların gelirlerinin artmasına da sebep olmuştur.

Grafik 4. 1566 Yılı Siirt'in Vakıf Gelirleri İle 1568 Yılı Siirt'te Temin Edilen Vergi Gelirlerinin Mukayesesi

Grafik 4'te görüldüğü üzere Osmanlı Devleti'nin 1568 yılında Siirt merkez ve köylerden temin ettiği vergi geliri 266.328 akçedir. Bu gelir içinde mukataa gelirleri, şahıs başına alınan vergiler, zirai üretimden alınan vergilerde dâhildir. 1566 yılında Siirt vakıflarının toplam geliri ise 59.522 akçedir. Osmanlı Devleti'nin Siirt'te temin ettiği gelirin %22'sine denk gelmektedir (TT.d.1096, s. 227-246; TT.d. 1112, s. 15-26). Siirt'teki vakıf gelirleri Osmanlı Devleti'nin bölgede temin ettiği gelire nispeten hiç de azımsanmayacak bir orandadır. Aşağıdaki grafikte de 1566 yılında Hasankeyf ve Siirt'teki vakıfların gelirleri mukayese edilmiştir.

Grafik 5. 1566 Yılı Hasankeyf ve Siirt Vakıflarının Akçe Cinsinden Gelirleri

Grafik 5’de 1566 yılında Hasankeyf vakıflarının gelirleri Siirt’e nispeten 4 katından daha fazladır. Nitekim 1566 yılına ait vakıf kaydında Hasankeyf de idarecilik yapmış Eyyubi meliklerinden Melik Adil Bey vakfının 11.448 akçe ve Melik Halil Bey vakfının 12.830 akçe senelik vakıf geliri bulunmaktaydı. Hasankeyf köprüsünün vakıf geliri ise 21.374 akçe ve Abdullah Caminin vakıf geliri de 27.919 akçedir. Sadece bu 4 vakfın toplam geliri 73.571 akçe olup Siirt’in tüm vakıflarından daha fazladır. Bu durum Hasankeyf’in Siirt’e göre iktisadi bağlamda daha hareketli ve zengin bir bölge olduğunu göstermektedir. Ayrıca Hasankeyf’in geçmişte Eyyubi meliklerine idari bakımından bir merkez olmasının önemi de büyüktür. Bölgede idarecilik yapmış Eyyubi meliklerinin geçmişte bıraktığı vakıf müesseselerinin mevcudu ve devamlılığı da vakıf gelirlerinin Siirt’e nispeten daha fazla olmasında etkili olmuştur. Dikkat çeken diğer bir hususta Hasankeyf’e tabi bazı köylerde üretilen hububat, pamuk, pirinç gibi ürünlerden alınan aşar vergisi ile değirmenlerin işletilmesinden elde edilen gelirlerin Hasankeyf’e ait vakıflarda bulunmasıdır. Bu durum Siirt de görülmemektedir (BALUKEN, 2016, s.209- 230) .

Sonuç

1526 yılına ait 998 numaralı tapu tahrir defteri ile 1566 yılına ait tapu tahrir defterindeki vakıf kayıtlarında Siirt merkez ve kırsalında sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın en güzel örneklerini teşkil eden vakıf müesseseleri bulunmaktadır. Bu müesseseler Selçuklu, Eyyubi ve Osmanlı döneminde vücuda getirilmiştir. Şehirdeki nüfusun artması ile birlikte gelişen sanayi ve ticaret vakıf gelirlerini de artırmıştır. 1566 yılındaki vakıf gelirleri 1526 yılına nazaran %152 oranında artmıştır. 1566 yılı vakıf gelirleri ise Osmanlı Devleti’nin 1568 yılında Siirt’e temin ettiği tüm verginin %22’sine denk gelmektedir. Bu oran Siirt halkının hayır kurumlarına verdiği önemi göstermektedir. Siirt’teki vakıfların gelirleri genellikle dükkân, hamam, ev, ziraat yapılan tarla, bağ ve bahçe gibi taşınmaz malların senelik kira bedellerinden oluşmaktadır. Siirt merkezinde bulunan Ulucami 1526 yılında olduğu gibi 1566 yılında da en fazla gelire sahip olan vakıftır. 1526 yılında 30 mescit mevcut iken bu sayı 1566 yılında nüfusunda artmasına paralel olarak 39’a çıkmıştır. 1526 yılındaki bazı mescitlerin varlığına 1566 yılı kayıtlarında bulunmamaktadır. Siirt kırsalında vakıf geliri en fazla Tillo Köyü’nde rastlanılmıştır. Tillo’nun vakıf geliri 2.610 akçedir. Tillo ile Halenzi de 1’er han mevcuttu.

Kaynakça

1. Başbakanlık Osmanlı Arşiv Kaynakları

BOA, TT.d. 998.

BOA, TT.d. 1112.

BOA, TT.d. 1096.

2. Diğer Kaynaklar

AHMET VEFİK PAŞA, (2000), *Lehce-i Osmani*, C. II, Haz: Recep Toparlı, Türk Dil Kurumu, Ankara.

AKALIN, Ş., (2012), “Kervansaray”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. XXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s.299-302.

AZIMLI, M., (2007), “İlk Fethinden Osmanlı’ya Siirt’in Siyasi Tarihi”, *Uluslararası Siirt Sempozyumu Bildirileri (19-20-21—Eylül 2006)*, Siirt Belediyesi Şarkiyat Araştırmaları Derneği, İzmir, s. 127-132.

BALUKEN, Y., (2016), “Hasankeyf Eyyubileri (630-866/1232-1462)”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı Doktora Tezi*, Erzurum.

BIZBIRLIK, A., (2002), *16. Yüzyılın Ortalarında Diyarbakır Beylerbeyliğinde Vakıflar (972 Tahriri Işığında)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi.

ÇAM M- DEMİRTAŞ H.- ŞAHİN A., (2014). *Vakıf ve İktisat, İktisat İle İlgili Vakıf Belgeleri, Vakıf İktisat Teşekkülleri*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

DARKOT, B., (1967), “Siirt”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 10, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, s 619-621.

DEMİR, A., (2009), “Diyarbakır (Amid) Şehir Demografisine Göçleri Etkisi”, *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 50, Yaz, s.15-30.

_____, (2015), “15-16. Yüzyıl Göçlerinin Osmanlı İskân Yapısına Etkisi”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.34, Sayı: 58, s. 563- 581.

ERPOLAT, M. S.,(1999), ” XVI. yüzyılda Diyarbakır Beylerbeyliğindeki Yer isimleri”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı Doktora Tezi*, C. II, Konya.

EYİCE, S., (2012), “Çeşme”, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. VIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 277-287.

İNALCIK, H., (2009), *Devlet-i ‘Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

KAZICI, Z., (2014), *Osmanlıda Vakıf Medeniyeti*, Kayıhan Yayınları, İstanbul 2014.

KESER İ. - SEYİDOĞLU S., (2017), “Medrese ve Otorite: Siirt Tillo Medreseleri Örneği”, *Türk İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl:4, Sayı:12, Eylül 2017, s.8-17.

KILIÇ, O., (2014), “Kürdistan Tabirinin Osmanlı Uygulamasındaki Muhtevası Üzerine Bazı Tespitler (16-18. Yüzyıllar)”, *Tarihte Türkler ve Kürtler Sempozyumu Bildiriler*, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara, s. 167- 213.

KÖPRÜLÜ, F., (1942), “Vakıf Müessesesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekâmülü”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı: II, Pys Vakıf Sistem Matbaası, Ankara, s.1-32.

KUCAK, Ö., (2016), “XIX. Yüzyılın Son Çeyreğinde Siirt Ve Havalisindeki Vakıfların Arazi Varlıkları”, *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 6-7, Siirt, s. 13-26.

ÖZTÜRK, M., (2014), “1556-1557 (964 H) Tarihli Evkaf Tahrir Defterine Göre Safed Vakıfları”, *Journal Of Turkish Studies*, Volume 42, s.243- 275.

ÖZTÜRK Ş.- KLAVUZ B. N.- KLAVUZ Ü. C., (2007), “Siirt Ulu Cami Minaresi”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı: 30, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, s.385-407.

- PAKALIN, M. Z., (1983), Osmanlı Deyimler ve Terimler Sözlüğü, C. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- PARLATIR., İ., (2006), Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Yargı Yayınevi, Ankara.
- PAYDAŞ., K., (2007), “Selçuklular Döneminden Safeviler’e Ortaçağda Siirt”, Uluslararası Siirt Sempozyumu (19-20-21 Eylül 2006), İzmir, s. 139.
- SEÇKİN., B. S., (2005), Başlangıçtan Günümüze Siirt Tarihi, İstanbul Siirtliler Derneği, İstanbul.
- SÜMER., F., (1999), Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesindeki Anadolu Türklerinin Rolü, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara.
- ŞAHİN, M., (1988), “Sosyal Değişimde Vakıfların Rolü”, Sosyoloji Konferansları, Sayı: 21, İstanbul, s. 231-247.
- ŞEMSEDDİN SAMI., (2017), Kâmûs-ı Türkî (Latin Harfleriyle), Haz: Raşit Gündoğdu, Niyazi Adıgüzel, Ebul Faruk Ünal, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2017.
- TUNCEL, M., (2011), “Siirt”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, C. 37, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s.173- 175.
- TURAN, O. (1969), Osman Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul.
- ULUÇAM, A., (2012). “Siirt Ulucami”, Diyanet İslam ansiklopedisi, C. 42, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s.175- 177.
- UZUNÇARŞILI, İ. H., (1988), Osmanlı Tarihi, C.II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- ÜNAL, M. A., (2014), Osmanlı Sosyal Ekonomik Tarihi, Fakülte Kitap Evi, Isparta.
- YEDİYILDIZ, B., (2012), “Vakıf”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, C. XLII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 479- 486.
- 1995 SIIRT İL YILLIĞI, Siirt Valiliği, Ankara, 1995.

Ek1. 1566 Yılında Siirt de Bulunan Mescitlerin Gelir ve Giderleri

Mescidin Adı	Mescidin Gelirleri	Mescidin Giderleri
Şeyh Mahmud	- 2 kıt'a bağın zemin kirası (12akçe) - Kiraya verilen evler (42 akçe)	Mescitte görevli imamın tasarrufuna bırakılmıştır. İmamın da bu geliri Mescidin aydınlatılması için mum yağına ve Mescidin döşemesine harcama yaptığı belirtilmiştir.
Destani	-2 dükkânın zemin kirası (80 akçe) -5 kıt'a bağın zemin kirası (80 akçe) -3 evin kirası (60 akçe) -Bittim ağacının mahsulü (31 akçe)	-İmama Ramazan ayında görevi karşılığında 30 akçe ödenmiştir. -Ramazan ayında ekmek dağıtımına 29 akçe ödenmiştir.
Şeyh	-11 dükkânın kira geliri (600 akçe) -2 kıt'a ziraat yapılan zeminin kira bedeli (175 akçe)	-İmama senelik 200 akçe, Müteveliye 50 akçe, Câbiye 12 akçe -Her Ramazan ayında ekmek dağıtılması için 29 akçe ödenmiştir.
Suveyka	-10 dükkânın kira bedeli (1.700 akçe) 13 kıt'a bağın kira bedeli (400 akçe) -5 evin kira bedeli (200 akçe) - Sultan hamamının 60 hissesinden 1,5 hissesi (40 akçe) - 4 kıt'a ziraat yapılan zeminin kira bedeli (300 akçe) -4 kıt'a boş zeminin kira bedeli (110 akçe) -Bittim ve Sumak ağacının mahsulü (300 akçe)	-İmama günlük 2 akçe -Müezzine 1 akçe -Ferraşa 250 akçe -Mütevelli, Câbi ve kâtibe 100'er akçe -Ramazan ayında ekmek dağıtımına 330 akçe masraf yapılmıştır.
Veliyyü'd-dîn Sumak	-10 dükkânın kira bedelinin bazı hissesi (1.000 akçe) -8 evin zemin kirası (400 akçe) -8 bağın zemin kirası (300 akçe) -1 kıt'a bostan zemininin kira bedeli (430 akçe) -Ziraat yapılan yerin mahsulü (600 akçe) - 2 kıt'a boş arazinin kira bedeli (10 akçe)	-İmama günlük 2 akçe -Müezzine günlük 1 akçe -Ferraşa günlük 0,5 akçe -Mum yağı ve Mescidin döşemesine günlük 1 akçe
Meydan	-Kiraya verilen bağ (50 akçe) -2 dükkânın kira bedeli (50 akçe) -2 evin kirası (20 akçe) -2 kıt'a ziraat yapılan zeminin kira bedeli (88 akçe)	- Ramazan ayında mescitte görev yapan imama (50 akçe) -Ramazan ayında ek dağıtımına30 akçe -Câbi 50 akçe
Şeyh Davud	-10 kıt'a bağın zemin kirası (150 akçe) -10 dükkânın zemin kirası (100 akçe) -10 evin zemin kirası (100 akçe) -10 kıt'a ziraat yapılan zeminin kira bedeli (200 akçe)	-İmama 1 akçe yevmiye -Ferraşa senelik 50 akçe - Mescidin aydınlatılması için mum yağı ve Mescidin döşemesine senelik 50 akçe masraf yapılmıştır.
Şeyh Halef	-7dükkânın zemin kirası (300 akçe) -15 evin zemin kirası (200 akçe) -10 kıt'a bağın zemin kirası (200 akçe) -1 hamamın kira bedeli (110 akçe) -7 kıt'a ziraat yapılan zeminin kira bedeli (700 akçe) - Kiraya verilen boş zemin (30 akçe)	-İmama 0,5 akçe yevmiye -Ferraş ve müezzine 0,5 akçe yevmiye - Mütevelli (50 akçe) -Her ramazan ayında ekmek dağıtılması için 400 akçe - Mescidin aydınlatılması için mum yağı ve Mescidin döşemesine 100 akçe ödeme yapılmıştır.
Muzife	-6 dükkânın zemin kirası (123 akçe) -10 evin zemin kirası (100 akçe) -10 adet bağın zemin kirası (100 akçe) -4 kıt'a ziraat yapılan zeminin kirası (100 akçe)	- Mescitteki imama 0,5 akçe yevmiye -Müezzine 0,5 akçe yevmiye -Mescidin aydınlanması için mum yağına ve Mescidin döşemesine günlük 0,5 akçe masraf yapılmıştır.

Şeyh Sa'ad	-4 dükkânın kirası (200 akçe) -4 kıt'a bağın zemin kirası (200 akçe) -7 kıt'a ziraat yapılan zeminin kirası (200 akçe) -Sultan hamamının 60 hissesinden 1,5 hissesi (60 akçe) --Kiraya verilen 4 kıt'a boş zemin (50 akçe) -4 kıt'a bittim ağacının mahsulü (80 akçe)	-İmama senelik 400 akçe -Ramazan ayında ekmek dağıtımına 300 akçe -Mütevelliye 100 akçe -Kâtibe 70 akçe -Câbi 50 akçe masraf yapılmıştır.
Abd	-3 dükkânın kirası (144 akçe) -1 kıt'a bağın zemin kirası (100 akçe) -5 evin zemin kirası (100 akçe) -4 kıt'a ziraat yapılan zeminin kirası (200 akçe)	-İmama senelik 200 akçe -Ferraş senelik 50 akçe -Mütevelliye 30 -Câbi 10 akçe -Ramazan ayında ekmek dağıtımı için 29 akçe masraf yapılmıştır.
Ayn Durri	-12 dükkânın kirası (200 akçe) -10 kıt'a bağın zemini (150 akçe) -10 evin zemin kirası (700 akçe) -4 kıt'a boş zeminin kirası (50 akçe) -Bittim Ağacının mahsulü (200 akçe)	-İmama senelik 250, Ferraşa 100, Mütevelliye 60, Câbi 50 ve kâtibe 60 akçe ödenmiştir. - Ramazan ayında ekmek dağıtılmasına senelik 300 akçe ödeme yapılmıştır.
Hereç	-5 kıt'a bağın kirası (100 akçe) -8 kıt'a boş zeminin kira bedeli (100 akçe) -5 kıt'a zeminin kirası (123 akçe)	-İmama senelik 180 akçe -Mütevelliye senelik 20 akçe -Kâtibe ve câbi senelik 20 akçe -Her ramazan ayında dağıtılan ekmeğe 29 akçe masraf yapılmıştır.
Sitab	-4 kıt'a ziraat yapılan zeminin kirası (150 akçe) -9 kıt'a bağın kirası (180 akçe) -2 kıt'a boş zeminin kirası (20 akçe) -Meyve ve bittim ağacının mahsulü (260 akçe) -1 kıt'a bostan zeminin kirası (220 akçe)	-İmama 1 akçe yevmiye -Müezzine senelik 100 akçe -Mütevelliye senelik 20 akçe ödeme yapılmıştır.
Sevinç	-3 dükkânın kirası (110 akçe) -4 evin kirası (80 akçe) -6 kıt'a bağın zemin kirası (120 akçe) -Sumak ağacının mahsulü (15 akçe)	-İmama senelik 150 akçe -Mütevelliye 10 akçe -Kâtibe 10 akçe -Câbi 10 akçe -Her ramazan ayında ekmek dağıtımı için 29 akçe masraf yapılmıştır.
Gülender	-3 dükkânın kira bedeli (100 akçe) -6 kıt'a bağın zemin kirası (100 akçe) -4 kıt'a ziraat yapılan zeminin kirası (220 akçe)	-İmama senelik 150 akçe -Mütevelliye 20 akçe -Kâtibe 10 akçe -Câbi 10 akçe -Ramazan ayında dağıtılan ekmeğe 30 akçe masraf yapılmıştır.
Fersan	-12 kıt'a ziraat yapılan zeminin kirası (120 akçe) -6 kıt'a bağın kirası (100 akçe) -Badem, Bittim ve Sumak ağacının mahsulü (200 akçe)	-İmama senelik 100 akçe -Ferraşa senelik 40 akçe -Mütevelliye senelik 10 akçe -Ramazan ayında dağıtılan ekmeğe 100 akçe masraf yapılmıştır.
Melih	-4 dükkânın zemin kirası (50 akçe) -4 kıt'a bağın zemin kirası (50 akçe) -2 kıt'a boş zeminin kirası (9 akçe) -4 evin kirası (50 akçe)	-İmama 30 akçe -Mütevelliye 5 akçe -Câbi 5 akçe -Ramazan ayında ekmek dağıtımı için 29 akçe ödeme yapılmıştır.
Samana	-2 dükkânın kira bedeli (200 akçe) -4 kıt'a bağın kirası (38 akçe) -4 evin zemin kirası (40 akçe) -Bittim ağacının mahsulü (60 akçe)	-İmama senelik 30 akçe -Mütevelliye senelik 5 akçe -Câbi ve kâtibe senelik 10'ar akçe

Hayatin	-Dükkân kirası (Belgede dükkân sayı belirtilmemiştir) (200akçe) -Bağın zemin kirası (8 akçe)	-İmama senelik 100 akçe masraf yapılmıştır.
Emir Hasan	-3 dükkân zemininin kirası (28 akçe) -1 kıt'a ziraat yapılan zeminin kirası (30 akçe) -Bostan zemininin 60 hissesinden 7 hissesi (42 akçe)	-İmama senelik 30 akçe -Ramazan ayında ekmek dağıtılması için 10 akçe masraf yapılmıştır.
Nakkaş	-1 evin zemin kirası (10 akçe) -1 dükkânın kirası (20 akçe) -2 kıt'a ziraat yapılan zeminin kirası (51akçe)	81 akçe Mescidin tamiratına masraf yapılmıştır.
Meşhun	-2 dükkân zemininin kirası (100 akçe) -4 kıt'a ziraat yapılan zeminin kirası (51 akçe) -Bittim ve sımak ağacının mahsulü (20 akçe)	-İmama senelik 30 akçe -Ramazan ayında ekmek dağıtımına29 akçe masraf yapılmıştır.
Ebu Debe	-3 dükkân zemininin kirası (20 akçe) -.... yerin kirası (13 akçe)	-33 akçe Mescidin giderlerine harcanmıştır.
Karakuş	-2 kıt'a zeminin kirası (50 akçe) -1 dükkân zemininin 1/3 hissesi (40 akçe)	-90 akçe Mescidin giderlerine harcanmıştır.
Hoyder	-2 kıt'a bağın zemin kirası (7 akçe)	Mescidin masrafı belgede kayıtlı değildir.
Estiha	-4 dükkânın kira geliri (100 akçe) -2 evin zemin kirası (16 akçe) -1 kıt'a ziraat yapılan zeminin kirası (20 akçe)	-İmama 40 akçe, müteveli ve kâtibe senelik 5'er akçe ödeme yapılmıştır -Ramazan ayında ekmek dağıtımına29 akçe masraf yapılmıştır.
Nebi Aley-is-Selam	-13 dükkânın zemin kirası (960 akçe) -24 kıt'a bağın zemin kirası (210 akçe) -11 evin zemin kirası (120 akçe) -5 Bostan kirasının yarısı (300 akçe) -5 kıt'a boş zeminin kirası (80 akçe) -3 kıt'a ziraat yapılan zeminin kirası (200 akçe)	-İmama günlük 2 akçe yevmiye -Ferraz, müteveli ve kâtibe 100'er akçe, Câbi ise senelik 50 akçe ödeme yapılmıştır. -Ramazan ayında ekmek dağıtımına330 akçe masraf yapılmıştır.
Emir Abdullah	-Kiraya verilen dükkân (60 akçe) -17 kıt'a bağın zemin kirası (300 akçe) -4 evin kirası (90 akçe) -3 kıt'a boş zeminin kirası (34 akçe) -4 terzi dükkânı (56 akçe) -Bittim ağacının mahsulü (40 akçe)	-İmama 30, müteveliye 20, Câbi 10, kâtibe senelik 10 akçe ödeme yapılmıştır. -Ramazan ayında ekmek dağıtımına 39 akçe masraf yapılmıştır.
Üveyni	-3 kıt'a bağın zemini (60 akçe) -3 evin zemin kirası (54 akçe) -....zemin kirası (25 akçe) -3 kıt'a boş zemin kirası (25 akçe)	-164 akçe Üveyni Mescidi'ne sarf olunmuştur.
Harrani	-5 dükkânın kirası (80 akçe) -2 kıt'a ziraat yapılan zeminin kira bedeli (100 akçe) - 1 kıt'a boş zemin kirası (10 akçe) -3kıt'a bağın zemin kirası (90 akçe) -4 evin zemin kirası (4 akçe) -Bittim ağacının mahsulü (10 akçe)	-İmama 100 akçe ve ramazan ayında ekmek dağıtımına 29 akçe ödenmiştir.
Hayrani	-5 kıt'a ziraat yapılan zeminin kirası (100 akçe) -2 dükkân zemininin kirası (100 akçe) -2 kıt'a bağın zemin kirası (100 akçe) -4 evin zemin kirası (50 akçe) - Boş zeminin kirası (30 akçe)	-imama 100 akçe -Müteveliye 20 akçe -Câbi ve kâtibe 10'ar akçe -Ramazan ayında ekmek dağıtımına 29 akçe masraf yapılmıştır.

Dinari	-3 dükkânın kira bedeli (150 akçe) -3 kıt'a bağın zemin kirası (50 akçe) -1 kıt'a ziraat yapılan zeminin kirası (30 akçe) -2 kıt'a boş zeminin kirası (10 akçe) -Bittim ağacının mahsulü (13 akçe)	-İmama 30 akçe -Mütevelliye 10 akçe -Câbi ve kâtibe 5'er akçe -Ramazan ayında ekmek dağıtılmasına 29 akçe ödenmiştir.
Bağ (veya Bağa)	-3 dükkânın kira bedeli (300 akçe) - 5 evin kira bedeli (200 akçe) -8 kıt'a bağın kira bedeli (100 akçe) -Bittim ağacının mahsulü (60 akçe)	-İmama günlük 1 akçe -Ferraşa senelik 50 akçe - Mütevelli 30 akçe -Câbi ve kâtibe 20 akçe ödeme yapılmıştır.
Mevali	-1 dükkânın kira bedeli (20 akçe) -6 kıt'a bağın zemin kirası (290 akçe)	İmama 200 akçe, Ferraşa 30 akçe, Mütevelliye 10 akçe, Câbi ve kâtibe 10'ar akçe masraf yapılmıştır.
Şeyh Receb	-5 evin kirası (100akçe) -5 kıt'a bağın kirası (110 akçe) -Ardıç bostanının ¼ hisesi (500 akçe) -Bostan zemini (10 akçe)	-İmama 1akçe yevmiye -Mütevelli, Câbi ve Kâtibe senelik 10'ar akçe -Ramazan ayında ekmek dağıtılmasına 29 akçe